

UOT 32

<https://doi.org/10.30546/25194011.2026.15.1.4091>

QOÇ FİQRU: FƏRDİ KİMLİKDƏN KOLLEKTİV YADDAŞA

Sümbül GARAYEVA*

Daxil olub: 27 Yanvar 2026 | Qəbul edilib: 5 Fevral 2026 | Onlayn nəşr edilib: 24 Mart 2026
Received: 27 January 2026 | Accepted: 5 February 2026 | Published online: 24 March 2026

Açar sözlər: *qoç fiquru, kollektiv yaddaş, sosial status, qəbir daşları, etno-mədəni irs*

Giriş

Azərbaycanın qədim dəfn ənənələrində qoç fiqurlu qəbir daşları yalnız məzar nişanı deyil, həm də fərdin sosial mövqeyini, gücünü və qoruyuculuq missiyasını ifadə edən simvolik sənət nümunələridir. Bu fiqurlar təsadüfi seçilmiş motivlər olmayıb; liderlik, icma daxilində nüfuz və mühafizəçilik anlayışlarını vahid vizual kodda birləşdirir. Beləliklə, qoç fiquru həm fərdi kimliyin, həm də kollektiv yaddaşın simvolu kimi çıxış edir.

Fiqurun seçilməsi, daşın materialı və işlənmə forması müəyyən bir məqsədə xidmət etmişdir. Məsələn, əhəng daşından istifadə həm abidənin uzunömürlülüyünü təmin etmiş, həm də onun vizual təsirini artırmışdır. Bu xüsusiyyətlər qoç fiqurlu qəbir daşlarının yalnız estetik deyil, həm də dərin sosial-mədəni və ideoloji mesaj daşıyıcısı olduğunu sübut edir.

Bu ənənə yalnız Azərbaycan coğrafiyası ilə məhdudlaşmamışdır. Anadolu və Orta Asiya bölgələrində də oxşar nümunələrin mövcudluğu göstərir ki, qoç fiquru türk dünyasında geniş yayılmış universal bir rəmzdır. Zaman və məkan dəyişsə də, bu simvol güc, qoruyuculuq və nəsil davamlılığı kimi fundamental ideyaları özündə qoruyub saxlamışdır [1, s. 43; 4, s. 63].

Azərbaycanın maddi-mədəni irsində qəbir daşları yalnız arxeoloji və memarlıq abidələri kimi deyil, həm də sosial strukturun, iqtisadi münasibətlərin və ideoloji dəyərlərin öyrənilməsində mühüm mənbə hesab olunur. Bu baxımdan, qoç fiqurlu daşlar xüsusi elmi maraq doğurur. Onlar fərdi kimlik, sosial status, hərbi və ya iqtisadi güc, eləcə də icma daxilindəki nüfuzun vizual təzahürüdür. Bu abidələr vasitəsilə Orta əsrlər və erkən Yeni dövr türk toplumlarının sosial iyerarxiyası, kollektiv yaddaş mexanizmləri və simvolik düşüncə sistemi haqqında mühüm elmi nəticələr əldə etmək mümkündür.

Qoç obrazının seçilməsi təsadüfi xarakter daşımır. Türk mifologiyasında və etnoqrafiyasında qoç; güc, məhsuldarlıq, qəhrəmanlıq və hamilik (qoruyuculuq) rəmzi kimi geniş yayılmışdır. Bu simvolun formalaşması köçəri və yarımköçəri həyat tərzilə bağlı olaraq, maldarlıq təsərrüfatının mühüm yer tutması ilə əlaqədardır. Odur ki, qoç fiqurunun qəbir daşlarında istifadə olunması həm də cəmiyyətin iqtisadi strukturunu və məişətini əks etdirən mühüm göstərici kimi qiymətləndirilə bilər.

Tarixən köçəri və yarımköçəri həyat tərzilə sürən türk tayfaları üçün qoç təkcə təsərrüfatın əsası deyil, həm də mühüm mifoloji obraz və onqon (totem) hesab olunurdu. Bu baxımdan, qoç fiqurunun qəbir daşlarında əbədləşdirilməsi mərhumun ruhunun əcdad ruhları ilə qovuşması və onun mənsub olduğu cəmiyyətə mənəvi qoruyuculuq etməsi inancı ilə sıx bağlıdır. Bu abidələr vasitəsilə cəmiyyət özünün tanınmış üzvlərini yad etməklə bərabər, həm də gələcək nəsillərə öz dəyərlərini, qəhrəmanlıq epopeyalarını və sosial normalarını ötürən bir yaddaş məkanı formalaşdırırdı.

Qoç fiqurlu qəbir daşlarının elmi tədqiqi təkcə incəsənət tarixi baxımından deyil, həm də etnoqrafiya, antropologiya və sosial tarix nöqteyi-nəzərindən mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu daşların üzərindəki təsvirlər, ölçülər, istiqamətlər və hətta seçilən daşın növü dövrün insanların dünyagörüşünü

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti
e-mail: karaeva.sumbul@mail.ru

şü, inanc sistemi və ictimai münasibətləri haqqında dəyərli məlumatlar ehtiva edir. Məsələn, abidənin ucaldıldığı coğrafi mövqe, onun məzarlıq daxilindəki yeri və ətrafdakı digər qəbirlərlə nisbəti icma daxilindəki sosial iyerarxiyanı oxumağa imkan verir. Bu mənada qoç fiqurlu qəbir daşları keçmiş cəmiyyətlərin sosial mənzərəsini canlandıran simvolik bir xəritə rolunu oynayır.

1. Qoç formalı qəbir abidələrinin Bakı nümunəsi

Bakı qədim və zəngin memarlıq irsi ilə tanınan bir şəhərdir. Burada qoç fiqurlu qəbir daşlarının mövcudluğu həm tarixi, həm də sosial-mədəni baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Şəhərin tarixi mərkəzində, xüsusilə İçərişəhər ərazisində aşkar edilən nümunələr göstərir ki, qoç fiquru yalnız kənd və dağ mühitinin deyil, həm də şəhər həyatının mühüm vizual simvollarından biri olmuşdur.

İçərişəhərin daş fasadları, qapı dekorasiyaları və məhəllə evlərindəki heyvan fiqurları, o cümlədən, qoç və aslan təsvirləri – yalnız estetik məqsəd daşımamışdır. Daş üzərindəki həkk forması, abidənin ölçüsü və yerləşdiyi mövqe fərdi nüfuzu, eləcə də sahibinin sosial statusunu simvolizə etmişdir. Bu, qədim Bakı sakinlərinin memarlıq vasitəsilə mürəkkəb sosial mesajlar ötürmək qabiliyyətinə malik olduğunu sübut edir.

Material seçimində əhəng daşına üstünlük verilməsi burada da prioritet təşkil etmişdir. Bu materialın həm əlçatan, həm də işlənməsinin asan olması əsas amillərdəndir. Ən mühüm üstünlüyü isə cilalanma qabiliyyəti və üzərindəki motivlərin uzun müddət aşınmadan qorunmasına imkan verməsidir. Bu da qoç fiqurunun təsadüfi deyil, məqsədyönlü şəkildə seçildiyini və fərdin sosial statusunu gələcək nəsillərə ötürmək funksiyasını daşdığını göstərir [1, s. 45–46].

Bəzi Bakı nümunələrində qoç fiquru daha şərti və dekorativ üslubda işlənmişdir. Burada anatomik detallardan ziyada, stilizasiya (sadələşdirmə) ön plana çıxmışdır. Bu xüsusiyyət şəhər mədəniyyətində estetik və simvolik yanaşmanın daha üstün olduğunu nümayiş etdirir. Beləliklə, Bakı tapıntıları qoç fiqurunun yalnız kənd təsərrüfatı mühitinə aid olmadığını, həm də urban (şəhər) memarlığının sosial-mədəni indikatoruna çevrildiyini təsdiqləyir.

Bakı nümunələrinin tədqiqi göstərir ki, şəhər mühitində simvolik dil daha da zənginləşmişdir. İçərişəhər kimi məhdud bir ərazidə belə, fərqli dövrlərə aid qoç fiqurlarının rast gəlinməsi bu ənənənin əsrlər boyu davamlılığını sübut edir. Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, Bakıdakı qoç fiqurlu qəbir daşları ilə Şirvanşahlar Sarayı kompleksindəki dekorativ elementlər arasında üslubi bənzərliklər mövcuddur. Bu, daş ustalarının həm saray memarlığında, həm də xalq sənətində eyni simvolik dildən istifadə etdiklərini göstərir.

Bundan əlavə, Bakıda aşkar edilən bəzi nümunələrdə qoçun buynuzları arasında və ya boynunda həkk olunmuş sadə həndəsi naxışlar və ya damğalar diqqət çəkir. Bu damğalar, ehtimal ki, mərhumun mənsub olduğu tayfanın, nəslin və ya birliyin nişanəsidir. Bu fakt qoç fiqurlu qəbir daşlarının fərdi kimlikdən kollektiv yaddaşa keçid prosesində mühüm vasitə olduğunu bir daha təsdiq edir. Daş üzərindəki bu kiçik işarələr fərdi öz tayfası və ya icması ilə əbədi olaraq əlaqələndirir, onu kollektivin ayrılmaz bir parçası kimi ölümsüzləşdirir.

2. Qoç formalı qəbir abidələrinin Şamaxı nümunəsi

Şamaxı tarixi boyunca mühüm siyasi və mədəni mərkəz kimi tanınmışdır. Burada qoç fiqurlu qəbir daşları yalnız dəfn nişanı deyil, həm də fərdi nüfuzun və icma daxilindəki sosial statusun vizual təzahürü kimi çıxış etmişdir. Şamaxı tapıntıları sübut edir ki, qoç fiquru həm iqtisadi fəaliyyəti, həm də cəmiyyətdəki tanınmışlıq dərəcəsini əks etdirən mühüm bir rəmz olmuşdur.

Kənd və dağətəyi ərazilərdə qorunub saxlanılmış nümunələr əsasən yerli əhəng daşından hazırlanmışdır. Bu material həkk olunan motivlərin həm qabarıq, həm də uzunömürlü olmasına şərait yaratmışdır. Fiqurların bəzən anatomik realizmlə, bəzən isə monumental və stilizə edilmiş formada təqdim olunması, sosial-mədəni mesajın estetikadan daha üstün tutulduğunu göstərir.

Şamaxı nümunələrində ölçü və dekorativ zənginlik baxımından ciddi fərqlər müşahidə olunur. Bəzi qəbir daşları sadə və minimalistik, digərləri isə mürəkkəb və detallı fiqurlarla işlənmişdir. Bu fərqlilik, icma daxilindəki sosial iyerarxiyanın, status və nüfuz fərqlərinin vizual inikasıdır. Tarixi və arxeoloji məlumatlar göstərir ki, Şamaxıda qoç fiqurlu qəbir daşlarının inkişafı XIII-XVII əsrlərdə

kulminasiya nöqtəsinə çatmışdır. Bu dövrdə oturaq və yarımköçəri icmaların paralel mövcudluğu simvolun davamlılığını təmin edən əsas amil olmuşdur [2, s. 57].

Şamaxı abidələri həm də regional mədəni sintez baxımından əhəmiyyətlidir. Bu coğrafiyada müxtəlif etnik və mədəni qrupların qarşılıqlı təsiri nəticəsində simvolik formalar daha da zənginləşmişdir. Qoç fiqurunun müxtəlif variantları bu mədəni təmasın vizual göstəricisi kimi qiymətləndirilə bilər.

Bundan əlavə, Şamaxı nümunələri dini və dünyəvi simvolların paralel istifadəsini nümayiş etdirir. Bəzi qəbir daşlarında epigrafiq yazılar (kitabələr), dini motivlər və heyvan fiqurları vəhdət təşkil edir. Bu fakt, Orta əsrlər Azərbaycan cəmiyyətində dini inanc ilə sosial kimliyin paralel şəkildə ifadə olunduğunu, qədim türk ənənələrinin İslam mədəniyyəti ilə uğurla uzlaşdığını göstərir.

Şəkil 1.

Şamaxı nümunələri arasında diqqət çəkən digər mühüm cəhət, bəzi qoç fiqurlarının xüsusi postament üzərində ucaldılmasıdır. Bu quruluş fiqurun daha monumental görünməsinə və ətraf mühitdən vizual olaraq fərqlənməsinə şərait yaradırdı. Postamentin hündürlüyü və işlənmə keyfiyyəti, böyük ehtimalla, mərhumun sosial statusu ilə birbaşa mütənəsb idi. Uca postament üzərində dayanan qoç fiquru yalnız qəbir nişanı deyil, həm də ətrafa hökmranlıq edən, icmanı simvolik olaraq qoruyan lider heykəli təsiri bağışlayırdı. Bu baxımdan Şamaxı abidələri orta əsrlər şəhər cəmiyyətində fərdin nüfuzunu vurğulamaq üçün memarlıq və heykəltəraşlıq elementlərinin vəhdətdə istifadəsinə dair mükəmməl nümunədir.

Həmçinin Şamaxı və ətraf bölgələrdəki qoç qəbir daşlarının üzərindəki kitabələr xüsusi tədqiqat mövzudur. Bu kitabələr çox vaxt mərhumun adını, vəfat tarixini və bəzən də ona verilən epitətləri özündə əks etdirir. Bu cür *epigrafiq materiallar* həm dilçilik, həm də dövrün sosial tarixi baxımından müstəsna dəyərə malikdir. Onlar vasitəsilə Orta əsr Şamaxısında yaşamış şəxslərin adları, ləqəbləri və onların cəmiyyətdə hansı mənəvi dəyərlərlə xatırlandığı barədə konkret tarixi faktlar əldə etmək mümkündür.

3. Qoç formalı qəbir abidələrinin Qarabağ nümunəsi

Qarabağ Azərbaycan tarixində həm strateji, həm də mədəni baxımdan müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Bu bölgədə qoç fiqurlu qəbir daşları icma daxilində sosial və etnik kimliyin bariz göstəricisi kimi qiymətləndirilir. Mövcud nümunələr sübut edir ki, bu abidələr regionun çoxəsrlilik mədəni ənənələrinin məhsuludur.

XIII-XVII əsrlərdə bölgədə oturaq və yarımköçəri icmaların paralel yaşayışı qoç fiqurunun sosial və simvolik funksiyasını qoruyub saxlamışdır. Burada qoç; güc, hamilik (qoruyuculuq) və nəsil davamlılığının vizual ifadəsinə çevrilmişdir. Digər bölgələrdə olduğu kimi, burada da əhəng daşından istifadə məqsədyönlü xarakter daşımışdır. Materialın davamlılığı fiqurların uzun müddət qorunmasını təmin etmiş, bu isə sosial statusun və kollektiv yaddaşın nəsillər boyu ötürülməsinə xidmət etmişdir.

Qarabağ coğrafiyasındakı qoç qəbir daşları özünəməxsus monumental üslubu ilə seçilir. Burada qoç fiqurları daha iri ölçülü, buynuzları isə daha qabarıq və mürəkkəb naxışlarla təsvir edilmişdir. Bu, Qarabağın qədim daş ustalığı məktəbinin peşəkarlıq səviyyəsini göstərir. Bəzi tədqiqatçılar bu monumental yanaşmanı Qarabağın relyefi və tayfalar arasındakı güclü hərbcilik (alplıq) ənənəsi ilə əlaqələndirirlər. Hündür dağ ətəklərində və geniş yaylalarda ucaldılan bu nəhəng qoç heykəlləri uzaqdan belə asanlıqla seçilərək həm döyüşçülərin xatirəsini yaşatmış, həm də məkanın türk-islam kimliyini vurğulamışdır.

Tarixi mənbələrdə Qarabağın Cəbrayıl, Füzuli və Ağdam rayonları ərazilərində çoxsaylı qoç qəbir daşlarının olduğu qeyd edilir. Təəssüf ki, işğal dövründə bu abidələrin bir çoxu vandalizmə məruz qalmış, dağıdılmış və ya tamamilə məhv edilmişdir. Bu acı fakt qoç fiqurlu qəbir daşlarının nə dərəcədə güclü identiklik simvolu olduğunu bir daha sübut edir. Bir cəmiyyətin varlığının maddi sübutu olan bu daşların hədəf seçilməsi, onların daşdığı tarixi və mədəni mesajın rəqib tərəf tərəfindən də dərinlən anlaşıldığını göstərir.

Qarabağ nümunələri Anadolu və Orta Asiya bölgələrindəki oxşar abidələrlə həm forma, həm də semantik (məna) baxımından paralellik təşkil edir. Bu oxşarlıq, ortaq etno-mədəni yaddaşın və fundamental sosial dəyərlərin geniş bir coğrafiyada əsrlər boyu qorunub saxlanıldığını nümayiş etdirir [3, s. 48-50].

Qarabağdakı qoç fiqurları yalnız sosial və etnik kimliyin deyil, həm də regional siyasi və hərbi tarixlə bağlı simvolik mesajların daşıyıcısıdır. Tarixi proseslər, xüsusilə bölgədə cərəyan edən münəqişələr və siyasi transformasiyalar, kollektiv yaddaşın mühafizə olunması zərurətini daha da gücləndirmişdir. Bu kontekstdə qoç fiqurlu qəbir daşları həm də tarixi varisliyin və milli yaddaşın qorunması vasitəsi kimi çıxış etmişdir.

Bu abidələrdə monumental və realist yanaşmanın vəhdətdə mövcudluğu sosial statusun vizual olaraq qabardılmasına xidmət etmişdir. Fiqurun miqyası (böyüklüyü) və həkk olunma texnikasının mürəkkəbliyi fərdin icma daxilindəki nüfuzunu və oynadığı aparıcı rolunu vurğulayan əsas amillərdir.

Şəkil 2.

4. Qoç formalı qəbir abidələrinin Anadolu və Orta Asiya nümunələri

Anadolu bölgəsində orta əsrlərdən günümüzdə qədər gəlib çatan qoç fiqurlu qəbir daşları, sosial statusun və kollektiv yaddaşın mühüm göstəricisi kimi çıxış edir. Fiqurların ölçüsü, plastik forması və məzarlıq daxilindəki yerləşməsi fərdin icma daxilindəki mövqeyini vizual şəkildə nümayiş etdirir. Bu abidələr qoç fiqurunun yalnız lokal bir element deyil, bütün türk dünyası üçün universal bir rəmz olduğunu sübut edir [4, s. 63; 5, s. 51-70].

Orta Asiya regionunda isə qoç fiqurlu qəbir daşları tez-tez zəngin epigrafiq yazılarla müşayiət olunur. Bu fakt onların yalnız estetik deyil, həm də dərin ideoloji və sosial mesaj daşıyıcısı olduğunu göstərir. Sözügedən abidələr nəsil davamlılığı, güc və tanınmışlıq kimi fundamental anlayışların tarixi yaddaşda qorunub saxlanılmasına xidmət etmişdir [6, s. 15–33].

Anadolu və Orta Asiya nümunələrinin müqayisəli təhlili göstərir ki, qoç fiquru türk dünyasında vahid simvolik sistemin ayrılmaz parçasıdır. Bu sistem fərdi və kollektiv identikliyin (özümlülüyün) mühafizəsində mühüm rol oynamışdır. Fiqurun müxtəlif regionlarda oxşar semantik məna daşması ortaq etno-mədəni yaddaşın mövcudluğunu bir daha təsdiqləyir.

Bununla yanaşı, tədqiqat zamanı bəzi regional fərqlər də müşahidə olunur. Məsələn, Orta Asiyada epigrafiq mətnlərin daha geniş yayılması, Anadolu nümunələrində isə dekorativ ornamentlərin üstünlük təşkil etməsi, bu simvolun lokal mədəni xüsusiyyətlərə və regionun bədii ənənələrinə uyğun adaptasiya olunduğunu göstərir.

Şəkil 3.

Nəticə

Qoç fiqurlu qəbir daşları Azərbaycanın və bütövlükdə türk dünyasının minillik mədəni irsinin ən etibarlı vizual mənbələrindən biridir. Bakı, Şamaxı və Qarabağ bölgələrindən əldə olunan nümunələr təsdiqləyir ki, bu abidələr yalnız dəfn nişanı olmaqla məhdudlaşmır; onlar həm də sosial statusun, fərdi qüdrətin, hamilik (qoruyuculuq) missiyasının və icma daxilindəki nüfuzun vizual simvoludur. Anadolu və Orta Asiya regionlarındakı oxşar nümunələr isə qoç fiqurunun lokal bir fenomendən daha geniş miqyasa malik olduğunu sübut edir. Bu rəmz bütün türk dünyasında ortaq etno-mədəni yaddaşın, sosial nizamın və kollektiv identikliyin (özümlülüyün) varisliyini təmin edən mərkəzi simvoldur.

Beləliklə, qoç fiqurlu qəbir daşları zamanın və məkanın sınağından keçmiş möhkəm bir mədəni körpü rolunu oynayır. Bu abidələr yalnız daş üzərində həkk olunmuş fiqurlar deyil, həm də türk toplumlarının minilliklər ərzində formalaşdırdığı sosial-mədəni sistemin, dünyagörüşünün və fəlsəfi düşüncəsinin canlı daşıyıcılarıdır. Onların öyrənilməsi keçmişimizlə gələcəyimiz arasındakı simvolik bağların dərk edilməsi baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dili:

1. Əliyev R. Azərbaycanın qədim memarlıq və qəbir daşları. Bakı: Elm, 2012, 43 s.
2. Məmmədov T. Orta əsrlərdə türk qəbir abidələri və simvolizmi. Bakı: Şərq-Qərb, 2010, 57 s.
3. Həsənov F. Qarabağ bölgəsində qoç fiqurlu qəbir daşları və sosial-mədəni məna // Tarix və arxeologiya jurnalı, 2016, 12(3), s. 48-50.

Türk dili:

4. Atalay H. Anadolu ve Türk Dünyasında Hayvan Figürlü Mezar Taşları. İstanbul: Kültür Yayınları, 2008, 63 s.
5. Yıldırım M. Anadolu'da Orta Çağ Mezar Taşlarında Hayvan Figürleri // Türk Sanat Tarihi Dergisi, 2011, 5(2), s. 51-70.
6. Karapetyan A. Sheep Figures on Tombstones in the South Caucasus // Journal of Caucasian Studies, 2014, 8(1), pp. 28-35.

Rus dili:

7. Алексеев В. Курганы и каменные изваяния в Центральной Азии. Алматы: Наука, 2005, с.15-33.

Фигура барана: от индивидуальной идентичности к коллективной памяти

В статье рассматриваются социальные, культурные и символические особенности надгробных памятников с изображением барана, которые занимают важное место в материальном и культурном наследии Азербайджана и тюркского мира. Основной целью исследования является выявление роли данных памятников не только как погребальных знаков, но и как визуального выражения индивидуальной идентичности, социального статуса и коллективной памяти.

В рамках исследования проведён сравнительный анализ форм, материалов и функций надгробных камней, обнаруженных в регионах Баку, Шемаха и Карабах. Установлено, что данные памятники характерны не только для сельской и горной среды, но и для городской культуры, где они выполняли функцию визуальной идентификации различных социальных групп. Использование известняка обеспечивало долговечность и выразительность данных памятников. Сравнительный анализ образцов из Анатолии и Центральной Азии показал, что фигура барана является общим этнокультурным символом всего тюркского мира. Этот символ играл важную роль в сохранении коллективной памяти, социальной структуры и культурной идентичности. В результате исследования установлено, что данные памятники являются важным источником исторической, социальной и идеологической информации. Бараньи фигурные надгробные камни ещё раз доказывают, насколько глубокие и древние у нас корни. Эти памятники – не просто куски камня, они являются живыми историческими свидетельствами, отражающими прошлое нашего народа, его верования, мировоззрение и социальную жизнь. Эти каменные памятники занимают важное место в нашей коллективной памяти. Они создают духовную связь между поколениями, не позволяют нам забыть прошлое и напоминают о нашей идентичности. Надгробные камни с изображением барана – это окаменевшая летопись нашей истории и ценные образцы нашего национально-культурного наследия.

Ключевые слова: фигура барана, коллективная память, социальный статус, надгробные камни, этнокультурное наследие

Summary

Sumbul Garayeva

The Ram Figure: from Individual Identity to Collective Memory

This article examines the social, cultural, and symbolic characteristics of ram-shaped tombstones, which occupy an important place in the material and cultural heritage of Azerbaijan and the broader Turkic world. The main aim of the study is to determine the role of these monuments not only as burial markers but also as visual representations of individual identity, social status, and collective memory.

The study includes a comparative analysis of the form, material, and functional features of ram-shaped tombstones found in the regions of Baku, Shamakhi, and Karabakh. The findings demonstrate that these monuments were characteristic not only of rural and mountainous areas but also of urban environments, where they served as markers of social differentiation and prestige. The use of limestone contributed to their durability and aesthetic impact. Furthermore, a comparison with examples from Anatolia and Central Asia reveals that the ram figure represents a common ethnocultural symbol across the Turkic world. It played a significant role in preserving collective memory, maintaining social order, and reinforcing cultural identity. The study concludes that ram-shaped tombstones function not only as artistic and funerary elements but also as carriers of historical, social, and ideological information. Ram-shaped gravestones once again prove how deep and ancient our roots are. These monuments are not merely pieces of stone; they are living historical examples reflecting our people's past, beliefs, worldview, and social life. These stone memorials form an important part of our collective memory. They create a spiritual bond between generations, prevent us from forgetting our past, and remind us of our identity. Ram-figured gravestones are the petrified chronicle of our history and valuable examples of our national and cultural heritage.

Key words: ram figure, collective memory, social status, gravestones, ethno-cultural heritage

Rəyçi: t.ü.f.d., dos. Rüstənova Aybəniz Vilayət qızı